

**ENTORN DE L'ARTICLE DE JOSEP-ÀNGEL MAS CASTELLS
«ELS NOMS DE LA LLENGUA I ELS MODELS LINGÜÍSTICS
DEL CATALÀ A EUROPA. DE LA TRADUCCIÓ DE LA
CONSTITUCIÓ EUROPEA (2004) A LES ELECCIONS DE
2009» (REVISTA DE LLENGUA I DRET, NÚM. 54, 2010,
P. 79-100)**

Joan Martí i Castell*

Josep-Àngel Mas Castells en l'article que esmento en el títol fa algunes referències a determinades opinions meves. Com que es tracta de qüestions que per a mi són d'una importància capital, sento èticament l'obligació d'aclarir-ne alguns punts.

D'antuvi i sincerament: tinc molts dubtes que serveixi de res el que exposaré. L'experiència —que no és poca— en la participació en debats semblants m'ha fet tornar escèptic o, més ben dit, realista; hi compten massa els factors d'índole diversa, que provoquen que hi pesin en excés les posicions emocionals i sobretot polítiques, les quals en lleven inevitablement objectivitat i empenyen a interpretacions esbiaixades.

No és secundari que un article molt breu —ni mitja pàgina, no gaire més de dos mil caràcters— publicat al diari «La Vanguardia» el 22 de gener de 2005 mereixi l'atenció que el professor Mas Castells li dedica al cap de cinc anys de l'aparició. Un escrit d'aquesta naturalesa genera, doncs, una part d'un altre que s'inclou en una revista d'alta especialització: és una desproporció de què em sento honorat, però que alhora em desvetlla supòsits que van més enllà de l'interès per allò que literalment hi vaig manifestar.

El treball de Mas Castells és relativament llarg. Jo em limitaré a considerar-ne estrictament la part en què m'esmenta.

Entre nosaltres la qüestió del model de llengua ha provocat una llargüíssima llista d'aportacions que expressen i parteixen de punts de vista distints. Al meu entendre, aquesta peculiaritat lliga directament amb una altra: la preocupació particular que tenim respecte a la variació diatòpica, inquietud anòmala si la comparem amb la dels parlants de llengües que viuen en una situa-

* Joan Martí i Castell. Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Institut d'Estudis Catalans.
Data de recepció de l'article: 19.7.2011.

ció normal. La pruija de molts lingüistes i filòlegs a idealitzar aquesta variació en l'establiment de la normativa estàndard o literària, els ha duts fins i tot a relacionar-la amb el sentiment de democràcia i de tolerància, de manera que els qui defensen la unitat i la compacitat sòlides en la preceptiva esdevenen sospitosos de prepotents, inflexibles i de condicions encara pitjors. És una equivocació flagrant, ja que s'intenta aplicar conceptes sociopolítics en un àmbit en què no són pertinents.

Mas Castells es pregunta per què trobo que és frívol haver traslladat al valencià la versió del Tractat per a la Constitució europea i no entén que hagi barrejat, segons ell equivocadament, el respecte a la diversitat amb l'adequació del registre; més directament, em retreu que confongui servir-se d'un dialecte territorial amb el grau de formalitat d'un text. Em recrimina exactament que *«confon la variació estilística amb la geogràfica, el geoelecte amb el registre»*. Modestament, he de respondre-li que no; que em sembla que sé diferenciar-los. Justament allò que no puc acceptar és que no es percebi que la variació estilística, el registre, és sempre condicionada —entre d'altres trets, és clar— per la variació geogràfica, pel geoelecte: el recurs al dialecte diatòpic i la formalitat de registre estan íntimament relacionats; em sorprèn que ni ell ni algun altre lingüista no ho entenguin així. És cert que allò de què ens servim habitualment per a explicar didàcticament el grau de formalitat d'un producte lingüístic és de l'ús de termes vulgars o familiars, enfront de termes cultes o literaris; però no ho és menys que l'ortografia, la morfologia, la sintaxi i el lèxic contribueixen, i molt decisivament, a marcar el registre d'un text, segons que tinguin caràcter general o caràcter regional, al marge completament que els localismes que hi apareguin siguin, en el territori a què pertanyin, col·loquials o d'alta formalitat.

M'explicaré molt succintament. Hom ha de diferenciar, a més de la genuïnitat enfront de la interferència, l'abast social de les solucions que tria; així, hi ha un estàndard global, que és l'apropiat per a l'àmbit general, i un estàndard regional, que és l'adequat per a l'àmbit reduït. La llengua catalana té ben delimitats aquests usos i, encara més, el que correspon al registre literari, que sovint hom identifica amb l'estàndard global (no entraré ara en la diversitat de sentits que s'han atribuït a aquests conceptes). Ningú no pot discutir que Pompeu Fabra elaborà una proposta clara i suficient de l'ús culte, que concretà en les gramàtiques i en el *Diccionari general de la llengua catalana*; segons la meua opinió, fou l'aportació més valuosa del segle xx en favor de la normalització lingüística, perquè col·locà el nostre idioma al mateix nivell que els més

reconeguts quant a la disponibilitat de mitjans. Tampoc no es pot discutir —seria una novetat xocant que és fes— que metodològicament dugué a terme aquesta tasca a partir d'un criteri composicional i no unitarista. No acabo d'entendre per què ens entestem a oblidar-ho; a fer veure que encara tenim pendent l'elaboració del registre culte, literari; de l'estàndard global; a insistir que, en aquest sentit, som en una situació provisional precària. Absolutament no. Mantenir aquests dubtes o és fruit de la mala intenció de subvalorar la solidesa de la llengua catalana o ho és de complexos que hauríem de superar, perquè no tenen sentit. La realitat parla per si mateixa: amb el català fabrià s'ha escrit i s'escriu sobre la més alta ciència, filosofia, tecnologia; s'ha fet i es fa una literatura de gran volada, comparable amb les millors d'altres nacions; s'ha cobert amb escriu l'espai juridicoadministratiu; res no està deseparat.

Tornant al text del Tractat per a la Constitució europea, algú pot demostrar que la seva traducció al català no exigia recórrer al registre més culte, al literari o a l'estàndard d'àmbit general, i que en cap cas no era justificat de recórrer a una variant diatòpica —la que sigui? Jo goso a dir que, si en altra mena de textos podria ésser discutible quina és la solució més adequada, en aquest no hi cap ni la possibilitat del dubte.

Mas Castells podria haver sobreentès que ni l'espai de què disposava ni sobretot el caràcter de la publicació d'un diari no feien ni possible ni aconsellable que hi pretengués teoritzar a fons sobre conceptes com «estàndard», «variació diatòpica», «variació diatràtica», «variació diafàsica», «registre», «graus de formalitat lingüística», etcètera. Tanmateix, no solament continuo creient que amb el que manifesto a l'article els lectors en general van entendre correctament la meua intenció —en tinc proves febaents—, sinó que, endemés, penso que és un error incompreensible, hi vull insistir, de no veure que el recurs al dialecte geogràfic (geolecte) condiciona pregonament el grau de formalitat d'un text.

L'autor, de fet, es contradiu en l'espai de dues línies, perquè, d'una banda, considera que la llista de mots que jo esmento són emprats en tots els registres i prou estesos socialment, però, de l'altra banda, i a continuació immediatament, reconeix que *esta* o *establisca* no tothom admet que siguin del registre formal valencià. En què quedem?

No s'hi val a provocar la confusió de la formalitat i la no formalitat, tot acoflint-se a allò que l'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia de la llengua catalana, admet (formalitat) o no admet (no formalitat) en la normativa que esta-

bleix; el *Diccionari de la llengua catalana* i la *Gramàtica* vigents d'aquesta corporació accepten com a bones moltíssimes solucions, perquè són genuïnes, però de cap de les maneres estableixen que totes són igualment apropiades per a qualsevol text o context.

Em ratifico en la convicció que amb la versió que es va fer del Tractat hom pugui titllar la llengua catalana de patuès, en el sentit literal de 'parlar dialectal, especialment el privat de cultura literària'. M'hi ratifico i afegeixo que diversos col·legues meus d'aquí i d'Europa em digueren que aquesta és la impressió que els va fer el document en valencià. No puc admetre que Mas Castells doni a entendre que en l'article al diari aboqui cap càrrega despectiva. Els sentiments de cadascú, cadascú els coneix, i no accepto de cap de les maneres que pel seu compte decideixi i afirmi que menyspreo allò que estimo profundament: no debades he dedicat més de deu anys consecutius de la meua vida professional al recull i estudi de les formes dialectals de la llengua catalana al llarg de tot el territori on és pròpia, per a la confecció del *Atlas lingüístic del domini català*, per al qual vaig ocupar-me, entre d'altres, justament de tot el País Valencià. El qualificatiu de patuès no s'adreça al valencià; en el diari, hauria utilitzat el mateix terme si la versió s'hagués fet en balear, en català septentrional, en català nord-occidental, en català central...

I ja que he esmentat altres dialectes, no puc estar-me de fer-li públicament una pregunta: si el text del Tractat s'hagués traduït, posem per cas, al mallorquí o al rossellonès o al lleidatà o al barceloní, li hauria semblat tan normal i corrent al professor Mas Castells? No cal que *em* contesti; basta que *es* contesti. He pogut confirmar que, en el debat sobre la variació, s'hi fan diferències, que no acabo d'entendre, que discriminen el valencià respecte a la resta de parlars; ja sé que hi pesen arguments de caràcter polític, però seria curt de vista no adonar-se que aquests arguments, al marge de l'antiguitat, el grau i la intensitat, es poden aplicar *mutatis mutandis* a les Balears, a la Catalunya del Nord i a la Franja de Ponent.

El títol de l'article del diari és contundent, certament: *Demagogia y vergüenza lingüísticas*; tanmateix, tenia una intenció clara, que generalment fou ben entesa: evidenciar que es preparà una versió valenciana del Tractat per a la Constitució de la Unió Europea i que, a la fi, els diaris i mitjans de comunicació del País Valencià van repartir-ne exclusivament —dic i remarco **exclusivament**— la versió en espanyol! No hi hem de denunciar demagogia vergonyosa, en un fet així? Jo, a sis anys de distància, encara la hi veig.

Una altra pregunta, que adreço al professor Mas Castells, igualment perquè *se* la respongui, no perquè *me* la respongui, amb tota la sinceritat de què sigui capaç: si a Itàlia s'hagués optat per editar el Tractat **únicament** en versió siciliana o **únicament** en versió llombarda, per als diaris de tot l'Estat, no li hauria sobtat? Situem-nos més a la vora: de veritat que no li hauria estranyat gens ni mica, per exemple, que arreu de les contrades de llengua castellana d'Espanya se n'hagués distribuït **exclusivament** la versió andalusa o la versió extremeña?

Vull acabar aquestes consideracions amb unes paraules de Pompeu Fabra, l'autor que, com he dit, sabé entendre amb més clarividència com havia de ser la normativa per al català literari i el català estàndard general, a partir del que s'havia fet amb les llengües nacionals de cultura escrita més destacades: *«...és molt difícil d'aconseguir la uniformació; no solament difícil, ans impossible: si un dialecte diu pateix i un altre patix, si un dialecte diu canto i un altre diu cante, i un altre cant, l'adopció en la llengua escrita d'una forma única no pot ésser sense sacrificar l'una o l'altra d'aquestes variants dialectals.»* (*De la depuració de la llengua literària*. A *La Nova Revista*, 1927, núm. I. 1). Malgrat la lliçó del Mestre, d'aleshores ençà hem obert molt la mà; i no pas perquè ho hagin fet els altres idiomes del món...